

LÄRARHANDLEDNING **SKAMMEN**

DRAMATEN

HEJ PEDAGOG!

Det här materialet vänder sig till dig som ska se Skammen med en elevgrupp. Här finns information som kan finnas som stöd, förslag på samtalsfrågor och övningar att arbeta vidare med efteråt. Läs gärna igenom materialet och använd det du tycker känns relevant för din grupp.

Vill du och din klass delta i arbetet med kommande produktioner?
Mejla monika.wade@dramaten.se

OM SKAMMEN

Soldat: Var hör du hemma? Vems sida står du på?

Jan: Jag hör inte hemma någonstans. Vi är musiker.

Vem blir du när kriget kommer?

Eva och Jan, ett ungt musikerpar, har flyttat ut till ett sommarhus vid havet för att helt kunna fokusera på sin konst och sin kärlek till varandra. Men samtidigt som de befinner sig i sin bubbla blir världen utanför allt oroligare. En konflikt eskalerar och plötsligt står kriget vid dörren.

Eva och Jan visar sig dock oförmögna att ta in vad som händer, att ta ställning i kriget och agera därefter. Fulla av skam över sin svaghet låter de snart sina mörkaste sidor ta över.

Ingmar Bergman skapade filmen Skammen 1967/68, troligen som en reaktion på att länge kritiserats för att vara alltför samhällsfrånvärd och opolitisk. Mattias Andersson, regissör och teaterchef på Dramaten, har bearbetat Bergmans manus för vår samtid. Han har tidigare satt upp Skammen på Thalia Teater i Hamburg 2024 och gör nu en ny version för Dramaten.

ATT VARA PUBLIK

Prata gärna med klassen om vad det innebär att vara publik. Vad är det till exempel för skillnad på att vara publik på en teaterföreställning och på bio? En viktig skillnad är att filmen i sig inte påverkas av vad som händer i publiken när den visas, eftersom den redan är inspelad. Teater däremot sker live - här och nu - och skådespelarna på scenen kan höra publikens reaktioner. När publiken reagerar på vad som händer under föreställningen blir det en del av föreställningen.

EFTER TEATERBESÖKET

När det gäller att tolka teater finns det inte något rätt eller fel. Ni som sett föreställningen har säkert upplevt den på olika sätt. Vi vill uppmuntra till reflektion och samtal bortom huruvida föreställningen var ”bra” eller ”dålig”. Vi hoppas att Skammen kan bidra till spännande samtal i klassrummet.

MINNESRUNDA – VAD HAR VI SETT PRECIS?

Ett sätt att börja prata om föreställningen är att samla ihop upplevelsorna i en runda. Samla klassen, gärna på stolar i en cirkel. Börja med att låta var och en fundera för sig själv kring vad hen minns starkast från föreställningen. Uppmuntra eleverna att vara tysta och kanske blunda medan de funderar. Låt sedan var och en i tur och ordning säga något de minns från föreställningen, till exempel en karaktär, en replik eller något ur scenografin. Var och en säger bara en sak de minns.

SCENRUMMET

- I vilka olika rum/miljöer utspelade sig berättelsen? Hur skapades de olika rummen?
- Fanns det någon scen där scenografin som var särskilt effektivt?
- Hur användes ljuset eller ljudet?
- Hur förändrades scenbilden under föreställningens gång?

DEM ÄR DEM I SKAMMEN

Hela rollistan:

SOFIA PEKKARI

Eva

ADAM LUNDGREN

Jan

PETER ANDERSSON

Jacob

OM INGMAR BERGMAN

Ingmar Bergman förde anteckningar under hela sitt yrkesliv. I Arbetsboken 1955–1974 kan man läsa om tillkomsten av Skammen, som han skriver under vintern 1967. Här ser man hur Bergman funderar över såväl filmens intrig, som krig och rättvisa och huvudpersonernas namn. (I den efterföljande anteckningen, den 25.2.67, kommer han sedan fram till att Abel ska kallas för Jan "Det är fan så mycket bättre än Abel, som nu bör vara i ett helt annat sammanhang, kanske en mycket intressant tv-pjäsa!")

INTERVJU MED REGISSÖREN MATTIAS ANDERSSON

Av dramaturgen Anneli Dufva

Varför fastnade du för Skammen från början?

Jag såg filmen när jag var ung och fastnade då främst för det emotionella i den. Det här att en människa, som utsätts för en väldigt hotfull situation och förväntas agera handlingskraftigt och ta tydlig ställning, i stället blir så förlamad av sin egen skräck och rädsla att man blir paralyserad och oförmögen till aktion. Jag kunde identifiera mig starkt med det känsloläget, situationer där man borde försvara sig, säga ifrån, slå tillbaka men istället bara blir paralyserad av sin egen rädsla och ångest.

Sen tycker jag att det politiska temat i filmen också är högintressant, även i metaberrättelsen kring dess tillblivelse. Filmen släpptes 1968 i ett kraftigt politiserat klimat, i en tid där Bergman länge hade anklagats för att vara apolitisk och bara syssla med borgerliga relationer, Guds tystnad och familjen, utan att förhålla sig till en politisk omvärld. Tidsandan tycktes kräva att han skulle göra en mer politisk film där samtiden fanns representerad och därför förde han in detta yttre krig för karaktärerna. Det är intressant att hans egen kamp med att föra in det politiska också blir helt synkront med själva filmen - att det handlar om två konstnärer eller människor som bara förhåller sig till sin relation och sin konst, och som inte är politiskt orienterade - att de bara blir desorienterade av den yttre konflikten och inte förmår att ta ställning på det tydliga, hjältemodiga sätt som de förväntas göra.

[...] Att det är Ingmar Bergmans manus som ligger till grund och du själv är dramatiker, hur har det varit? Hur är det?

Det låter kanske förmätet, men det är klart att när man väl tar sig an en annans text och ska arbeta och göra teater av den, som tex Bergman, Dostojevskij, Gombrowicz eller Dagerman som jag gjort tidigare, så är det ändå så att när man väl börjar jobba med sin egen bearbetning, då blir det som att det succesivt transformeras till ens egen text. I själva regiprocessen med skådespelaren har man sedan samma relation till den som en egenskriven text. I denna min svenska version av Skammen, har jag dessutom tagit med ett stycke från Viskningar och rop. I Jacobs monolog, som Peter Andersson gör, har jag lånat scenen från filmen där den tvivlande prästen talar i närbild invid den döda system Agnes rakt i kameran om Gud och benådning. ”Om det är så...” etc. En scen som för mig alltid har varit en av de absolut starkaste i Bergmans filmer.

Det är en inspiration, men inte ett hinder?

Jag tänker, precis som med Shakespeare, om man sätter upp en klassiker, att det finns miljoner olika tolkningar och synen på människan och världen blir ändå präglad av den som sätter upp föreställningen. Som regissör försöker jag också hela tiden gå med och emot utsagor i verket, gå i polemik med det och förhoppningsvis uppstår något dialektiskt med det.

Begreppet skam till sist?

Det utgör en stor del av människans drivkraft att försöka undvika känslan av skam. Jag tror vi egentligen gör allting för att skydda oss från den. Skamkänslan kommer inifrån och upplevs därför alltid som rättmätig och sann för den som upplever den. Till skillnad från om någon anklagar dig utifrån att du begått något fel.

Längre intervju kan du hitta på dramaten.se

KONSTNÄRLIG TEAM

Av **Ingmar Bergman**

Bearbetning och regi **Mattias Andersson**

Scenografi och kostym **Ulla Kassius**

Peruk och mask **Melanie Åberg**

Ljus **Charlie Åström**

Musik **Anna Sóley Tryggvadóttir**

Dramaturg **Anneli Dufva**